

**Препораки за нов модел на студентско
организирање
во рамки на Законот за високо образование**

Препораки за нов модел на студентско организирање во рамки на Законот за високо образование

Вовед

Во пресрет на најавените измени на Законот за високо образование од страна на институциите, Младински образовен форум и Фондација Отворено општество започнаа процес на консултации со студентите со цел да се даде простор за нивните мислења во редефинирањето на студентското организирање. Во периодот октомври – ноември 2017 година, беа организирани четири јавни консултации за нов модел на студентско организирање во четири градови и универзитети: Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, Универзитет „св. Климент Охридски“ - Битола, Универзитет на Југоисточна Европа - Тетово и Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ - Скопје¹. Овие консултации имаа за цел да ги приберат ставовите и препораките од студентите и студентски и младински организации за дефинирање на предлози и препораки за поквалитетно и функционално студентско организирање. Презентациите на говорниците и предлозите добиени на дискусиите се сублимирани во овој документ.

Високо образование

Високото образование е од посебна важност и интерес за секоја земја, бидејќи во академските кругови треба да се развива слободата на научната и критичката мисла без притисоци и влијанија од било која власт во една држава. Автономијата и слободата на универзитетите се загарантирани преку правни одредби, а во Република Македонија тоа е воспоставено преку Уставот кој во член 45 ја гарантира автономијата на универзитетите преку академска слобода, самостојно одлучување и управување и неповредливост на универзитетскиот простор². Изминатите години високото образование претрпе големи промени кои директно влијаа на квалитетот, како и промени кои беа закана за нарушување на слобода и автономија на академската заедница. Како реакција на честите промени и незадоволството на студентите, се актуализираше и прашањето за соодветноста на моделот на студентско организирање кој беше според како нефункционален и проблематичен.

Законот за високо образование е донесен во 2000 година, со важност од 8 години до донесување на нов закон, истиот има претрепено 3 промени до новиот закон донесен во 2008. Законот донесен во 2008 регулира широк спектар на области како: категоризација на работни места, дејност на одделните единици (универзитет, факултет, самостојни високообразовни институции, научни институти, странски високообразовни институции итн.), внатрешно работење и управни

¹ Настаните за консултации се одржани на следните дати: 26.10.2017 – Штип, 07.11.2017 – Битола, 14.11.2017 – Тетово и 21.11.2017 – Скопје. Говорници на настаните беа: Деа Здравковска, Ѓорѓи Рајчиновски, Јана Нашулова и Стефан Дојчиновски (Студентски пленум); Иван Дурѓутов, Ангела Јанкоска, Фани Димоска и Тамара Велковска (Европска асоцијација на студенти по право - ЕЛСА); Моника Митева и Анастасија Милковска (АИЕСЕК); Кристијан Панев (Фондација за развој на локална заедница (ФРЛЗ) Штип); Ветон Илџи (Студентски парламент на УЈИЕ); Енгелеј Аџи (Студентски правобранител на УЈИЕ); Никола Петровски (Национален младински совет на Македонија (НМСМ)); Петар Николоски (Студентски пленум – Битола); Блертон Зејнели (Democracy Lab); Александра Филипова и Мартина Илиевска (Младински образовен форум).

² Член 45, Устав на Република Македонија, Сл. Весник на Република Македонија бр. 52/1991, 1/1992, 31/1998, 91/2001, 84/2003, 107/2005, 3/2009, 49/2011

органи, организација на студиите, финансирање на високото образование, учеството на студентите во управувањето на високообразовните институции итн.

Од 2008 година до 2016 година законот има претрпено 22 интервенции во вид на измени и дополнувања³. Освен неконзистентноста во применувањето на законот поради честото менување, во многу од случаите измените и дополнувањата на законот се носат без претходни консултации и дебати со чинителите во високото образование, што претставува проблем, особено ако се земе предвид дека преку промените на законот можеше да се изврши големо влијание врз високото образование проследено со нарушување на академската автономија. При пристапување кон промена на Законот за високо образование важно е да се обезбедат сериозни анализи и евалуации, со инклузивен консултативен процес преку кој би се создале услови да се слушне гласот на стручната фела, академскиот кадар, студентските организации и истражувачките центри што пак би резултирало со поквалитетен закон, со системско решение, во кое не би било неопходно така често да се интервенира номотехнички.

Студентското организирање е главно регулирано преку членот 156 – Учество на студентите во управувањето. Промена во Законот за високо образование во поглед на студентското организирање е направена во 2008 кога се внесува поимот „студентски парламент“ во законот. Сепак во структурите на студентското организирање нема значајни промени, а дотогашниот Сојуз на студенти само го менува своето име во Студентски парламент, без суштински промени во структурата. На промената и претходи петиција на Младински образовен форум во 2007 на која 11.000 студенти се потпишуваат за реформирање на студентското организирање во студентски парламент.

Анализата студентско организирање и учество во Македонија⁴ (М. Алексоски, С. Божовиќ, М. Галевски, А. Живковиќ, М. Мирчевска, издадена 2015 од МОФ) покажува дека додека студентите имаат простор во органите на одлучување, нивното претставување е преку студентските парламенти кои се затворени и оневозможуваат суштинско користење на тој простор.

Контроверзните избори за нов Студентски претседател на УКИМ на 30 јуни 2016 беа краен знак за проблемите во студентското организирање – распишани нелегално, вон академската година и проследени со полициска реакција. На нив им претходеше пречекорување на мандатот на претходниот претседател кој не спроведе избори две години откако беше истечен мандатот. Пасивната и конфронтирачка улога која ја зема Студентскиот парламент при студентските движења и појавувањето на Студентскиот пленум дополнително ја потврди неможноста на Студентскиот парламент на Универзитетот Св. Кирил и Методиј (СПУКМ) да ги претставува студентите.

Студентско организирање во Република Македонија

Студентското организирање е круцијален дел од високото образование во Македонија. Во состојба на недостаток на функционално тело кое ќе ги застапува интересите на студентите, дел

³ Закон за високото образование „Службен весник на Република Македонија“ број 35/2008, 103/2008, 26/2009, 83/2009, 99/2009, 115/10, 17/11, 51/11, 123/12, 15/13, 24/13, 41/14, 116/2014, 130/2014, 10/2015, 20/2015, 98/2015, 145/2015, 154/2015, 30/2016, 120/2016, 127/2016

⁴ „Анализа на студентското организирање и учество“:

https://issuu.com/youtheducationalforum/docs/broshura_finalna_verzija_za_pechat

од реформите во изминатите години поттикнуа креирање на повеќе неформални студентски групи и појавата на масовното неформално студентско движење - Студентски пленум.

Студентскиот активизам и организирање е важно да бидат инклузивни и демократски и во насока на заштита на студентските права. Токму преку студентското организирање и активизам се создава и поттикнува активното учество на граѓаните во процесите на донесување одлуки.

Студентското организирање во Република Македонија не е предмет на посебно законско регулирање туку е регулирано во Законот за високо образование и соодветни подзаконски акти. Учесството на студентите во процесите на донесување на одлуки во високото образование се гарантирани со овој закон и тоа и како права и како обврски на студентите. Законот ја определува формата преку која студентите ќе можат да бидат дел од одлучувањето на највисоките тела на универзитетот, факултетите и другите високо-образовни единици.

Законот за високото образование определува дека студентите учествуваат во управувањето на високообразовните установи преку претставниците кои ги избираат во студентскиот парламент на универзитетот, односно на самостојната високообразовна установа, студентскиот интеруниверзитетски парламент, во органите на високообразовните установи, преку формите на самоорганизирање или на друг начин според условите утврдени со закон и статутот на високообразовната установа⁵. Начинот на кој студентите учествуваат во одлучувањето и донесувањето на одлуки на универзитетско ниво е преку Студентскиот парламент на универзитетот, тело кое е претставник на сите студенти.

Студентските парламенти при државните универзитети не се тела во склоп на високообразовните институции, туку се регистрирани како здруженија на граѓани, односно невладини организации во Централниот регистар на Република Македонија. Токму затоа и не постојат доволно механизми за мониторинг и контрола од страна на универзитетите и студентите Студентските парламенти, па најчесто истите работат нетранспарентно и неотчетно. Република Македонија има неефикасен и неефективен систем на студентско организирање кој е пречка за препознавање на потребите, интересите и правата на студентите како и за нивно активно учество во академските и општествените процеси. Постоечкиот систем на студентско организирање негативно влијае врз квалитетот на високото образование, студентскиот стандард, транспарентноста на образовните институции и демократското претставување на студентската популација. Неопходна е промена во моделот на студентското организирање, воедно и јасно дефинирање на истото во рамките на ЗВО. Со квалитетно студентско организирање и легитимни претставници кои би работеле врз основа на план и програма за работа, ставовите на студентите ќе бидат претставувани во рамките на сите тела на универзитетот и факултетите.

⁵ Член 156, Закон за високото образование „Службен весник на Република Македонија“ број 35/2008, 103/2008, 26/2009, 83/2009, 99/2009, 115/10, 17/11, 51/11, 123/12, 15/13, 24/13, 41/14, 116/2014, 130/2014, 10/2015, 20/2015, 98/2015, 145/2015, 154/2015, 30/2016, 120/2016, 127/2016

Препораки за подобро студентско организирање во Република Македонија

Препораки за Законот за високо образование

- ❖ Инклузивен, транспарентен, детален процес за креирање на нов Закон за високо образование кој ги вклучува сите засегнати страни (професори, студенти, младински и студентски организации, неформални студентски и младински групи, другите надлежни министерства и агенции).
- ❖ Јасно дефинирање на термините, надлежностите и одговорностите на сите споменати структури во рамките на ЗВО, како на пример: „други форми на организирање“, „самоорганизирање“, „студентски организации“, „Интеруниверзитетската конференција“ и сл.

Препораки за студентско организирање

- ❖ Студентското претставничко тело како форма на студентско организирање да биде тело во склоп на факултетот/универзитетот кое ќе биде составено од претставници избрани на тајни, непосредни, слободни и демократски избори. Овие претставници треба да се директно избрани од студентите, каде под поимот студент би се подразбирал секој оној што има статус на студент и е запишан на студии во академската година, во која се бира претставници, на соодветниот Универзитет, односно единица на универзитет и е студент на прв, втор или трет циклус на студии согласно со Болоњската декларација и Европскиот Кредит Трансфер Систем (ЕКТС). Студентското претставничко тело е тело во состав на Универзитетот и неговите единици, со автономија во раководењето и располагањето со средствата на телото.
- ❖ Секој студент по своето запишување на факултетот може да стане член на студентскиот парламент. Студентскиот парламент има обврска да ги претставува интересите на сите студенти, вклучувајќи ги и оние кои не се негови членови.
- ❖ Структурата на студентско организирање треба да дозволува простор за различни модели адаптирани на работата, големината и потребите на универзитетот и студентите кои студираат на него. На помалите универзитети е апликативен само едностепен / интегриран модел на студентско организирање. Студентите треба да имаат можност да изберат модел за студентско организирање, кој е според нив најсоодветен за нивната ВОИ и според кој би се организирале и застапувале себе си и своите права и интереси.

Право на кандидирање:

- ❖ Јасно дефинирање на изборите на студентски претставници во рамките на ЗВО (преку утврдување кој може да се кандидира и согласно кои услови.
1. Кандидат за претставник во студентското претставничко тело може да биде секој (самостоен) студентски кандидат, кој ги има исполнето условите за кандидирање,

предвидени во соодветниот правен акт, како и кандидати на студентските организации регистрирани на Универзитетот. Кандидатот за претставник во студентското претставничко тело треба да има и поддршка од студентите/колеги од матичниот факултет и/или на студентските организации регистрирани на Факултетот, за да може да се кандидира. Студентските организации кои функционираат во рамките на факултетите имаат право да кандидираат претставник од редовите на своите членови. Кандидатите ги поднесуваат своите кандидатури до изборната комисија.

Бројот на собрани потписи, односно прагот за поднесување на кандидатура треба да биде низок и пропорционален со големината на факултетот.

2. Секој студент кој е запишан на факултет и има заверено семестар во тековната година има право на кандидатура за претставник во студентското претставничко тело, преку поднесување на кандидатура до изборната комисија.

Право на глас:

- ❖ Право на глас имаат сите оние студенти кои се запишани на студии во академската година во кој се бираат претставници, на соодветната единица на Универзитетот, односно студенти на Универзитетот и се студенти на првиот, вториот циклус или третиот на студии согласно со Болоњската декларација и ЕКТС системот.

Избори:

- ❖ Изборите за претставници во студентското претставничко тело се тајни, непосредни, слободни и демократски.
 - ❖ Реизборот на претставниците се случува навремено и во рамките на академската година.
1. Изборите за претставници и претседатели на претставничкото тело на матичните факултети и на универзитетот се спроведуваат истовремено, во зимскиот семестар од академската година. Четрикратно избори предвидуваат четири посебни гласачки ливчиња за избор, едно за гласање за претставници во претставничкото тело во матичниот факултет и едно гласачко ливче за избор на претставници во претставничкото тело на универзитет, како и по едно ливче за претседател на претставничкото тело на матичниот факултет и за претседател на претставничкото тело на универзитетот.
 2. Секоја од единиците на универзитетот има студентско претставничко тело кое е претставничко тело на студентите на односната единица, преку кое студентите учествуваат во управување со единицата и Универзитетот и остваруваат други права. Бројот на претставници во студентско претставничко тело на единицата е одреден според бројот на студенти на соодветниот факултет.
Пратениците на студентско претставничко тело на единицата од своите редови избираат двајца претставници кои ќе бидат пратеници во студентско претставничко тело на Универзитетот. Пратениците во студентско претставничко тело на универзитетот се избираат на седница оддржана во рок од еден месец по спроведените избори за

пратеници на студентско претставничко тело на единицата за период од една години со можност за уште еден реизбор од страна на мнозинството пратеници на студентско претставничко тело на единицата.

Студентско претставничко тело на единицата се состои од претставници на студентите, претседател и заменик претседател.

Делегирање на претставниците:

1. Секој студент има право да избира претставници / делегати и претседатели на ниво на факултетот и универзитет.
 - По формирањето на студентското претставничко тело на факултетот со него раководи избраниот претседател. Студентското претставничко тело подоцна делегира членови во телата во рамките на факултетот (Наставно-научен совет на факултетот; Деканска управа; Дисциплински комисији на факултетот; Комисија за студентски жалби)
 - По формирањето на студентското претставничко тело на универзитетот со него раководи избраниот претседател. Студентското претставничко тело делегира членови во телата во рамките на универзитетот и останатите тела формирани од други институции (Универзитетски сенат; Ректорска управа; Совет за евалуација на универзитетот; Научен совет на научен институт; Совет за финансирање во рамки на министерство за високо образование; Управен одбор во студентски дом).
2. Студентите ги избираат претставниците во студентското претставничко тело на факултетот. По неговото формирање, делегатите избираат претседател и делегати за студентското претставничко тело на ниво на универзитетот.

Мандат:

1. Мандатот на претставниците во студентскиот парламент трае 2 години. Мандатот се пресметува почнувајќи од конститутивната седница на студентскиот парламент, која мора да се одржи најдоцна 20 дена од денот на изборите.
2. Мандатот на претставниците трае една година, со право на реизбор.
 - ❖ Мандатите на претставниците во студентско претставничко тело престануваат во случај на престанок на статусот на студент, во случај на поднесување на отставка или од објективни околности кога не може да ја остварува должноста.
 - ❖ Шест месеци пред завршувањето на мандатот студентскиот претседател распишува избори за нов претседател и одлуката ја поднесува до сенатот на универзитетот / до наставно научниот совет на факултетот.
 - ❖ Доколку по истекот на мандатот на претставниците во студентско претставничко тело не се распишат избори за нови претставници, ректорот на универзитетот/ деканот на матичниот факултет е должен да распише избори до крајот на зимскиот семестар.

Финансирање:

- ❖ Студентското претставничко тело може да се финансира од буџетот на факултетот / универзитетот, средствата кои студентите ги уплаќаат доброволно на неговата сметка, од средствата кои се предвидени од Буџетот на Република Македонија, од подароци, спонзорства, донации и од други извори кои се во согласност со задачите на студентските организации и ако тоа не е спротивно на начелата и на правниот поредок на Р.М.
- ❖ Студентскиот парламент распишува јавен конкурс за учество на студентите, студентските организации и неформални групи во неговите проекти, за финансирање на студентските проекти, програми и активности.
- ❖ Студентскиот парламент одлучува за своето финансиско работење и усвојува годишен финансиски план и финансиски извештаи, кои се поднесуваат до ректорот на универзитетот, односно до деканот на матичниот факултет. Истите јавно ги објавува и се достапни за сите студенти на универзитетот.

Органи во кои членуваат претставниците на студентско претставничко тело:

- ❖ Претставниците во студентско претставничко тело се избрани од страна на студентите, што им дава легитимитет да можат понатаму да членуваат во останатите тела кои функционираат во рамки на факултетите, односно универзитетите. Претставници на универзитетскиот студентско претставничко тело се делегираат во сенатот на универзитетот и се рамноправни членови со право на глас. Претставници на студентските парламенти на факултетите се делегираат во наставно-научниот совет на факултетот и се рамноправни членови со право на глас.
- ❖ Унифицирање на учеството на студентското претставничко тело во органите на универзитетот/факултетот.
- ❖ Од своите редови парламентот избира претставници кои ќе учествуваат во работата на органите на универзитетот (наведени подолу). Универзитетот не може да усвои одлука доколку претставниците на студентите не се присутни на седниците за гласање. Универзитетот има обврска активно да ги вклучува студентите во седниците и во дискусиите за било каква точка на дневен ред, како и да прифаќа точки на дневен ред кои ќе произлезат од студентите.
- ❖ Студентите активно учествуваат во: Универзитетски сенат; Ректорска управа; Совет за евалуација на универзитетот; Наставно научен совет на факултетот; Деканска управа; Дисциплински комисии на факултетот; Комисија за студентски жалби; Научен совет на научен институт; Совет за финансирање во рамки на министерство за високо образование; Управен одбор во студентски дом.

Процентот на учеството на студентите во телата да се преиспита детално. Предлог е 20% од телата да бидат составени од студенти, заради потребата од приближување на телата до критичката маса.

Изборна комисија:

- ❖ За спроведување на изборите за претставници во студентското претставничко тело се формира изборна комисија на ниво на факултетот. Во изборната комисија учествуваат студенти кои не се дел од студентското претставничко тело. Мандатот на членовите на изборната комисија е една година. Оваа комисија спроведува избори и е одговорна и за било какви други избори доколку од нив се јави потреба или парламентот одлучи да се спроведуваат избори за одредено прашање. Изборната комисија брои три члена.
- ❖ Изборната комисија се формира на единиците на Универзитетот и е составена од 1 член на Наставно-научниот совет од редот на наставниот кадар, 3 студенти кои не се студентски претставници и студентскиот правобранител на соодветната единица на Универзитетот. Мандатот на членовите на изборната комисија е 2 години.

Работа, транспарентност и отчетност на студентското претставничко тело:

- ❖ Јакнење на транспарентноста на студентското претставничко тело преку: доставување на годишни планови и програми за работа, доставување финансиски и наративни извештаи до универзитетот и нивно објавување на интернет гласилото на парламентот за да бидат јавно достапни за студентите.
- ❖ Јавно објавување на одлуките кои ги донеле или начинот на кој гласале студентските претставници во рамките на телата на универзитетот/факултетот, преку подготвување на извештаи, организирање на состаноци за известување, средби за консултации и онлајн форми.
- ❖ Студентското претставничко тело креира механизми за отповикување на претставниците доколку тие не ги исполнуваат своите обврски.
- ❖ Студентското претставничко тело задолжително ги информира студентите за нивните права во текот на студирањето, како и за работата, надлежностите и обврските на студентското претставничко тело на универзитетот/факултетот.
- ❖ Студентското претставничко тело креира систем за целосна транспарентност на процесот на носење одлуки но и за известување на сите членови за својата работа.
- ❖ Студентското претставничко тело одржува редовни состаноци со своите членови за информирање за својата работа но и за поттикнување нивно вклучување при креирање на програми за работа и активности во интерес на студентите.
- ❖ Креирање на модел за мониторинг и евалуација на работењето на студентското претставничко тело.
- ❖ Да се засили улогата на студентското претставничко тело во процесот на внатрешна евалуација на наставниот кадар, факултетите и универзитетите.

Студентски правобранител :

- ❖ Должноста на Студентскиот правобранител е да ги штити правата и интересите на студентите
- ❖ Студентскиот правобранител мора да биде правник, односно студент на правни студии.

- ❖ Редовен реизбор на студентски правобранител и задолжително функционирање на студентскиот правобранител во насока на ефективно и ефикасно застапување на правата на студентите.
- ❖ Студентскиот правобранител да има свои претставници во сите единици на универзитетот кои ќе се бираат од студентите во рамките на единиците и ќе бидат под надзор на Студентскиот правобранител . Истите лица ќе бидат консултанти на Студентскиот правобранител, со што моќта на функцијата ќе се децентрализира на повеќе лица кои ќе бидат консултирани за случаите, со што исто така ќе се влијае на демократизација на работата на Студентскиот правобранител.
- ❖ Студентскиот правобранител по службена должност да постапи кога ќе дознае за колективно рушење на правата на студентите (без да биде потребно формално доставување на претставка од страна на студентите).

- ❖ Постапување на посебна постапка за постапување по поднесени претставки до Студентскиот правобранител, со цел да се обврзе факултетот/ универзитетот да оговори за одреден случај. Постапката да се состои од формално барање кое Студентскиот правобранител ќе го достави до органите на факултетот/ универзитетот, по кои институцијата ќе мора да постапи. Дополнително Студентскиот правобранител да има надлежност да поднесе жалба до министерството за решавање на случајот на повисоко ниво, доколку не е задоволен од постапката на ниво на универзитет/факултет.

- ❖ Студентскиот правобранител да биде избран од страна на студентите, како правен застапник за правата на студентите.

- ❖ Студентите да имаат механизам преку кој ќе можат да ја следат работата на правобранителот, начинот на избор на функцијата и квалитетот на завршената работа на правобранителот.

- ❖ Зголемување на ингеренциите на Студентскиот правобранител, односно давање можност да постапува по сопствена иницијатива како и проширување на неговите овластувања во области значајни за студентите, каде сега нема надлежност (пр. студентски домови).

- ❖ Поширокото функционирање на студентскиот правобранител да биде уредено со посебен акт на универзитетот.